

lemmar, "Glieder;" men de bringas icke genom transaktioner ända derhän, att *det relativa af förhållandet* mellan momenterna skulle upphöra att trycka medvetandet och den offentliga anden sålunda fortgå till den punkt, der han i det omedelbart praktiska vore totalt förhanden och såge sin oändliga maktfullkomlighet återställd ur maktindelningen, ur dessa åtskilnader, ur detta blott relativa tillvarelsesätt, som är förunnadt lemmanne eller dessa "Glieder." Individens förhållande till den offentliga anden fortgår icke i Hegels författningslära till otvungen frihet. Det finnes i själfva verket ingenting, som för tanken är mera tröttnande än denna föreställning, att menniskan, att den sedliga individualiteten vore blott en lem i sammanhanget af ett Helt, detta afhängiga och relativa väsende, detta fragment. Den sedliga individualiteten kan icke vara blott "moment;" när nationens offentliga ande slutför transaktionen och fulländar den, — hvilket han såsom politisk ande måste göra — sker det fastmera, att den offentliga anden tillfaller individualiteten och i honom är totalt förhanden. Att Hegel icke kände den politiska transaktionsprincipen, sammanhänger på det närmaste med hans abstrakta föreställningar om den *allmänna opinionen*, om *pressen* och *partierna*. Dessas *offentliga* betydelse var för honom en hemlighet och måste i själfva verket vara det. Det är först sedan ståndsprincipen förfallit som partiernas och pressens offentliga nödvändighet kommit till medvetande. *De social-politiska* partierna äro stånden — om man vill nyttja det uttrycket — i det moderna statslifvet. De hafva undanträngt de gamla stånden, och beröfvat dem intresset. Hegel säger, att den oorganiserade anarkiska massan, *vulgus*, icke skall tillstodjas att uppträda och handla i det offentliga, att det icke är individen och dess tillfälliga opinioner, utan intressena, som skola representeras, och att representationen icke har den betydelse, att en individ är i *stället för en annan*, utan intresset, som representeras, är sjelft

närvarande i dess representant. ¹⁾ Man kan och måste nedgifva detta, men man kan göra det utan att med Hegel återgå till det gamla samhället och ståndsprincipen. Den moderna staten har funnit andra utvägar att organisera massorna, han har genom pressen förmått samla de stora intresse-sfererna till gemensamt medvetande, till gemensamma ansträngningar, gemensamma sympathier; han har skapat de social-politiska partierna, dessa organiserade andar, och har ställt dem gentemot hvarandra i de offentliga förhandlingarne. Den moderna statens uppgift kan icke verkställas utan dessa handlande makter. Det är ett oerhördt politiskt arbete de uträtta. Det är icke blott *privat* individens rätt att i pressen låta sin röst höras, för att derigenom antingen försvara sig eller tillfredsställa sitt infall, sin isolerade själfkänsla. Pressens uppgift betraktas icke mera blott så. Han likasom partierna hafva en *offentlig* betydelse och äro omedelbarligen *national-angelägenheter*. Utan dem kan den politiska transaktionen icke verkställas. Partierna, som i pressen tillgodogöra vetenskapens resultat, som låta dessa tränga till dagens frågor, som uppbjuda sina krafter för att icke med den yttre styrkans utan med insigtens grunder göra sina anspråk giltiga, dessa partier, som sålunda gifvit den blott af nyttan ledde, intresserade viljan sammanhang med intelligensen, befinna sig härigenom inom det område, der en förlikning, en transaktion, en kompromiss är möjlig, de befinna sig i det element, der den politiska nationen kan göra sin gemensamhet, sitt enhetliga medvetande gällande. *Toqueville* sade, att de aristokratiska staterne kunna umbära pressen. Men orsaken, hvarföre de kunna det, är att transaktionsprincipen icke åligger sådana stater.

Det är framförallt i transaktionens verkställande den moderna staten röjer sin lifskraft. Ingen särskild makt, in-
tet parti herskar och afgör. Alla nödgas städse till öm-

¹⁾ Werke B. VIII p. 405.

sesidiga uppoffringar. Äfven majoriteten måste böja sitt hufvud och nationen återvinner gentemot dess anspråk städse medvetandet deraf, att det icke är antalet, denna yttre makt, som herrskar och befäller öfver nationens öden. Och det som i vår tid hotar draga hvarje egen lifskraft från de relativt politiska samhällena, från kommunerna, är att dessa samhällen med tillgången af sina egna krafter icke äro vuxna transaktionen, att makten dertföre här städse hotar falla i händerna på en klass, att det subjektiva självmedvetandet, arbetet, fliten, den omätliga massan af mensklighetens osinliga och moraliska tillgångar, här trängas i bakgrunden och icke blifva uppskattade gentemot den historiska traditionen och gentemot de materiela rikedomarne. Kommunen vill, såvidt han befinner sig blott och bart i sina egna ingifvelsens våld, erkänna blott den ena principen, han tyckes frukta att erkänna äfven den andra, hans instinkter neka honom att kasta sig i motsatsen mellan den subjektiva och den objektiva världen, ty han saknar känslan af den egendomligen politiska lifskraften, han saknar transaktionens kraft att tillvägbringa enhet och öfverenstämmelse mellan partierna, mellan de sönderfallande fraktionerna, han saknar medvetandet af den politiska principens själfständiga, dess spontana tillvaro. Ett folk dert emot, som tillvägbringar transaktions-principen i den stora omfattande mening vi här gifvit åt densamma, röjer genom denna handling den autarki, som berättigar folket dertill att vara och kallas ett politiskt folk. I samma mon dertföre som vi se en nations offentliga seder sakna denna prägel af ömsesidiga uppoffringar, af beständiga eftergifter och medgifvanden, i samma mon som vi se transaktionen försvarad och blott likasom tillfälligtvis komma till stånd, i samma mon som partierna hemfalla åt intrigen och pressen lever af frasen, smädelsen och hatet, i samma mon som detta sker, är nationens tillvaro blott tillfällig och i samma mon nalkas nationen nödvändigheten deraf att öfverlåta transaktionens verkställande åt andra folk, att så-

lunda i det viktigaste göra sig dem förbunden och förlora intresset för sig sjelf och för sin tillvaro i världshistorien. Man har frågat sig, hvilken stat, hvilket politiskt tillvarhållningsätt är det lyckligaste. "De flesta tro", säger *Aristoteles*, "att den stora staten är den lyckliga. Men om detta äfven vore sant, fortfar han, så förblefve det dock obestämmt, hvilken stat det är, som kallas stor och hvilken liten. Detta, menar man kanhända, beror på antalet af invånare: ju större detta är, heter det då, desto större är staten. Men det kan härvid icke blott komma an på siffran: man måste taga i betraktande den större eller mindre skickligheten att *handla ändamålsenligt*. Ty äfven staten har sitt dagsverk, som han skall fullända, sitt mål, som han skall uppnå. Och den stat bör alltså anses vara den största, som på det bästa utträttar sitt verk, den politiska handlingen. När man kallar Hippokrates en stor läkare, menar man dermed icke, att han genom sin kroppstorlek utmärker sig framför andra människor." Den politiska autarkin är enligt *Aristoteles* icke blott en yttre makt. En stor stat, kunna vi säga, är den, som förmår verkställa transaktionen mellan partierna och denna stat är äfven den lyckligaste. Den politiska konstitutionens egendomliga bestämmelse anse vi dertföre vara att göra transaktionen till en offentlig *nödvändighet*.

Såsom vi sagt kände Hegel icke denna princip. Han underskattade fördenskull de representativa kamrarnes betydelse. De äro för honom blott en *social makt*. Statsangelägenheterna, "det Allmänna" tillfaller ett stånd, "det *allmänna*, åt regeringens tjänst sig egnande ståndet", hvilket skall hindras att intaga den isolerade ställningen af en aristokrati dels genom det monarkiska inflytandet upifrån, dels genom korporationsrättigheternas motvigt nedifrån.¹⁾ Den offentliga anden är sålunda i själfva verket blott och bart regeringens angelägenhet och kamrarne

1) Werke B. VIII p. 387.

eller de i dem herrskande stånd och korporationer bilda en yttre motvigt mot regeringen, i det de hindra sina sociala rättigheter att kränkas. Stånderna äro "den formela subjektiva frihetens" moment utan afseende på statsinnehållet i och för sig. De äro en rättighet och fördel för individen, men icke omedelbart för staten såsom sådån en nödvändighet. Individens medvetande skall i kamrarne genom regeringens inflytande höjas till sann insigt i statens tillstånd och angelägenheter äfvensom till förmågan att förnuftigare döma öfver dessa föremål; vidare skola individerna eller — hvilket här är detsamma — medlemmarne af det sociala samhället i kamrarne lära känna och akta statsmyndigheternas och embetsmännens göromål, deras talenter, dygder och skickligheter. Kamrarne förhandlingar äro å ena sidan för statsmannas egenskaperna ett stort tillfälle till utveckling och en skådeplats af höga åra, å den andra åter ett botemedel mot individernas och mängdens inbilskhet och förtroende till sig sjelfva.¹⁾ I alla Hegels bestämmingar af kamrarne betydelse visar det sig, att han fattat deras förhållande till regeringen blott såsom ett negativt. Kamrarne deltaga icke omedelbart i det politiska statsinnehållets frambringande. Detta innehåll kan äfven utan deras biträde vara förhanden och i alla händelser är budgeten blott och bart regeringens angelägenhet.²⁾ Det är samt att stater funnits, som fullgjort sina åligganden utan tillhjälp af de parlamentariska förhandlingarna. Men den moderna staten, som har till princip "det Allmänna", detta innehåll, som icke är jus naturae, icke har denna dogmatiska form, utan är den alltid nya frukten af det tänkande förnufts verksamhet; denna stat kan icke motsvara sina åligganden utan den offentliga tillvarop af de representativa kamrarne. Han kan undvara dem under öfvergående tider af diktatur, men icke på ett institutivt vis

¹⁾ Anf. arb. p. 407.

²⁾ Hegels föreläs. öfver Hist. filos. p. 517. Öfvers. af Ignell.

eller så att denna diktatur förklarades vara någonting annat och mera än en blott historisk tillvaro. Kamrarne betraktas numera i statsvetenskapen allmänt såsom en omedelbart politisk tillvaro. Det är transaktionens nödvändighet som gjort dem dertill; statsmannen kan icke fullborda sitt egendomliga värf utan dem. Men kamrarne sammanfattning, prägel för deras tillvaro och verksamhet måste i den händelsen vara en annan, än den vi se i Hegels system. Tvåkamarsystemet har icke förlorat sina anhängare, men ingen yrkar, att de begge kamrarne skola framställa tvenne olika stånd ur det sociala samhället. Den första kammaren har fastmera att intaga en omfattande ställning, den har att vara en framförallt *politisk* kammarre, då deremot i den andra medvetandet af det *sociala* samhällets angelägenheter och statens förhållande till dem är mera herrskande, mera framträdande och uppenbart. Kamrarne framställa sålunda icke tvenne stånd vid sidan af hvarandra, utan den enas uppgift ligger fastmera genom sin art *inom* den andras; och blott sålunda kan den princip, som är vår samtids mest egendomliga och med hvarje dag vinner allt mera insteg bland folken, transaktionsprincipen, tillvägbringas. Kamrarne i Hegels system förblifva — utan tänkarens medvetande deraf och mot hans vilja — i en *yttre juxtaposition* i förhållande till hvarandra. Ehuru Hegel icke erkänner jemvigtssystemet, balancementets anordning i författningen i den blott mekaniska och yttre form, under hvilken Montesquieu tänkte sig den, har dock detta system ehuru i annan form stannat i hans politiska författningsbyggnad. Transaktionsprincipens högsta värde ligger deri, att genom dess tillämpande i det offentliga alla särskilda makter upphöra att stå i detta blott yttre förhållande till hvarandra, som gör öfverensstämmelsen och statsviljans enhet tillfälliga. Partierna såvidt de representera väsendtliga andelar af folkets lif, förblifva under denna regime, under detta politiska tillvarelse-sätt, icke i ställningen af juxtaposition, deras medvetanden

sammangå städse genom transaktionen i samma politiska medvetande, i folkets, i nationens medvetande. De förlora sig här såsom dropparne i oceanen. Partierna hafva derföre icke mera detta tröstlösa öde, att kasta sig i en kamp, som antingen fortgår i oändlighet och blir en skymf för nationen, eller slutar med den ena motståndarens förtrampande. Den har icke någon filosofisk insigt i statens väsende, som förmenar att den politiska nationen ännu kan vara förhanden, i fall partierna och de afgörande makterna blott utgöra en yttre motvigt mot hvarandra och icke i kärnan af sitt medvetande sammangå, för att gifva rum åt nationalvetandets enhet såsom en omedelbart praktisk tillvaro. Kan denna statsviljans enhet icke offentliggen bildas sig genom transaktionen, så måste den såsom absolut oumbärlig vara förhanden såsom en omedelbar makt, såsom herrskarens oinskränkta vilja, såsom den absoluta monarkin. Och om partierna i det offentliga bildat sig, blifvit medvetna af sina intressens olikhet, men stannat vid denna punkt, förblifvit främmande för transaktionen och, ledda af sina instinkter, stöta detta högre göromål ifrån sig, hade det varit bättre, att detta folk alltid hållit sitt hufvud undder en despots fötter och aldrig förnekat sig denna lugna tillvaro, aldrig gjort den tysta skymfen offentlig, detta hade varit bättre, ty statsviljan måste vara *en* vilja, och denna enhet är icke blott juxtapositionens, utan den med sig absolut sammanfallande enheten. I hvarje annat fall eller såvidt denna enhet icke finnes, skall lugnet och ordningen hafva blott en tillfällig och skenbar fasthet; i hvarje annat fall skola vi se nationen innan kort framställa den förhandenvarande motsägelsen mot sig sjelf; den oupplösta förtviflade kampen om makt mellan partier, som representera lika viktiga, lika berättigade intressen. Den stat, som blott äsyftar "ordningen", blott har för ändamål att vara dennas väktare, känner icke den princip, af hvilken ordningen är frukten; han är obekant med transaktionen angelägenheter, han låter partierna förblifva i en yttre re-

lation till hvarandra; det som här ligger mellan partierna är ett oafgjordt medium, en *juste milieu*, ett neutralt gebit, det passiva underlaget för partiernas strider, ett gebit således, der partiernas förhållande till hvarandra är naturtillståndets. Denna stat förlorar derföre äfven ordningen. Denna kan icke finnas sålänge tvenne makter dela folkets medvetande, så länge författningen hvilat på en anordning af juxtaposition, sålänge den icke är genomträngd af transaktionsprincipens anda, sålänge de begge kamrarna framställa tvenne heterogena verldar, den naturliga och den sjelfmedvetna kulturen, sålänge författningen innehåller denna motsägelse, att statsviljan såsom verksam antingen måste i strid mot författningen undantränga den ena kamrars anda eller också sjelf sönderfalla samt blottställa sig för en ändlös kamp, en fortsatt hopplös kris. Hegel säger väl, att makterna icke böra fattas utgöra blott en skranka för hvarandra, att ändamålet med maktens delning icke kan vara att bilda en jemvigt af makter; Hegel fordrar en lefvande enhet. Detta, att taga det negativa till utgångspunkt, att göra förutsättningen af regeringens onda afsigt och misstrogheten deremot till det första, till kärnan af författningen och den politiska friheten, att på grund af denna förutsättning på ett fiffigt vis uttänka dammar, som blott behöfva motsatta sådana, detta karakteriserar, säger han, det *negativa* förståndet och den sinnesbeskaffenhet, som tillkommer pöbeln.¹⁾ Vi erkänna detta. Men den lefvande enheten i den hegelska statsförfatningen, der såsom vi sett kamrarna äro icke en politisk, utan en social tillvaro, der kamrarnes politiska verksamhet är blott negativ, der, i fall denna verksamhet vore någonting annat, statsviljan med detsamma vore absolut sönderfallen, och der med ett ord transaktionsprincipen icke är medveten, kan blott betyda den furstliga tillvarons inflytande i författningen: yrkandet på den lefvande enheten måste här

¹⁾ Werke B. VIII p. 353.

lenma oss i högsta ovisshet derom, huruvida icke denna blott åstadkommes genom statsmedvetandets uppgående i den furstliga tillvaron och dennas helgande genom theokratien, d. v. s. genom denna statliga anordning, som yrkas af Stahl, af reaktionen, af alla de restaurationsidehvarfvens elementer, som genom Julirevolutionen undanträngdes. Hegel låter oss väl komma till föreställningen om statens suveränitet, till skilnad från monarkens. Innehållet af den furstliga makten får icke blifva privategendom. De särskilda makterna få icke för sig vara *fasta och själfständiga*, de måste hafva "*sin yttersta rot i statsenheten såsom deras enkla själf.*"¹⁾ Men arten af det offentliga lif, af den rörelse och verksamhet, hvarigenom den furstliga makten förhållande till staten närmare bestämmes, är icke utvecklad. Förhållandet är fullkomligen sväfvande och obestämdt. Statssuveräniteten såsom sådan har ingen praktisk tillvaro, emedan transaktionsprincipen saknas, emedan följaktligen hvarje praktisk tillvaro är blott "Glied", en afhängig lem. Statssuveräniteten kommer således icke till total förhandenvaro, eller den furstliga tillvaron kan, i anseende dertill att den är den enda politiska makten, tyckas vara denna totalitet. Lärnan om den del af statsförfattningen, i hvilken konungamakts förhållande till staten hufvudsakligen visar sig, lärnan om *ministeransvarigheten*, har i Hegels system förblifvit i det mest abstrakta tillstånd. Ministeransvarigheten innehåller detta, att det *objektiva* af ett redan förhandenvarande innehåll, redan afgjorda bestämmingar i lagarne icke få öfverskridas.²⁾ Den innehåller således blott en yttre negativt mot regeringen, men ingenting i afseende å den statliga uppgiftens egendomliga tillvägbringande, intet nödgande till den offentlighet, der statslifvet blir någonting mera än en blott regeringsangelägenhet. Hegels uppfattning af ministeransvarigheten står

¹⁾ Werke B. VIII p. 363.

²⁾ Werke B. VIII p. 377.

i öfverensstämmelse med hans lära om den representativa makten. Så länge denna är söndrad i heterogena intressen, sålänge dess ändamål är korporationsrättigheternas tryggande, kan regeringen icke tillstådja den någon omedelbar delaktighet i de offentliga angelägenheterna. Ministeransvarigheten i Hegels system är blott en *juridisk*, men icke en *konstitutionell och politisk*. Emedan kamrarna icke äro en politisk tillvaro, utan blott en social, skulle den positiva ministeransvarigheten blott betyda statens undergång i det borgerliga samhället. Hegels uppfattning af ministeransvarigheten lägger således inga hinder i vägen för den statliga principens uppgående i den furstliga makten. Ministeransvarigheten förlägger ingenting af den politiska uppgiften utom regeringens våld, den förändrar ingenting i detta förhållande, att *blott* regeringens medlemmar äro det *omedelbart* politiska folket. Hegels stat är, hvad författningens form vidkommer, en *absolut byråkrati*. Den ideala halten af en ministeransvarighet, som gör det statliga lifvet äfven i dess praktiska tillvaro till en oförlig angelägenhet, var för Hegel en fullkomlig hemlighet. Hegel är icke medveten deraf, att denna "Allgemeinheit des Gedankens", som han gjorde till statens princip, snart måste förkomma och bringas i förgätenhet, såvidt dess frambringande, dess vård och vidmakthållande är anförtrödt blott åt ett *stånd*, det såkallade "allmänna ståndet." Hegel märker icke motsägelsen mellan sin statsprincip och sin statsform; han märker icke, att han i sin stat ställer reaktionen och oppositionen bredvid hvarandra, att han der organiserar samma politiska förhållanden, som under restaurationen uppräde Frankrike och som Hegel ansåg vara till sin art katolska förhållanden, beronde på detta heterogena, som förblifvit i de romaniska folkens grundkaraktär i följd af deras ursprung från tvenne olika verldar, den romerska och den germaniska. Hegels stauslära är ett troget uttryck af restaurationen, den är en bild af detta Tyskland, som, bäfvande vid Frankrikes fötter,

kände sina feodala instinkter förgiftade och genombrutna af tankens medvetande, men tillika bevekt af själfbevarelseinstinkten slöt sina armar omkring den feodala organismen. Vi se i Hegels statslära ett sammanhangslöst sammanhang mellan anden, mellan denna "tankens Allmänlighet", detta som skall vara statens väsende å ena sidan och det praktiska tillvarelsesättet å den andra. Vi varseblifva i den hegeliska statsförfatningen tvenne heterogena elementer, vi varseblifva der ämnet till en kris, som nästa ögonblick måste utbryta, men utbryta så, att den med författningens tillgångar icke kan någonsin afhjelpas. Vi kunna således finna, att den stahlska verldsåskådningen icke är beröfvad hvarje befogenhet gentemot den hegeliska. Stahl motarbetar en statslära, som innehåller detta heterogena, denna inre söndring, denna beständiga kris, detta delade väsende. Han vill gifva centauren ett hufvud, som motsvarar hans kropp, han vill se det fullständiga djuret, han vill rena de feodala instinkterna från det undergräfvande giftet af "tankens Allmänlighet", han vill se naturdemonens friska seder ostörda af den själfmedvetna kulturen, han vill uttränga ur folkets medvetande det tidlösa förnuftet, som är den störande principen, och deremot låta folkets sinnen mottaga det högsta blott såsom ett främmande intryck från en främmande värld; ty folkets statliga lif, dess författning kan icke — detta är det rigtiga hos Stahl — byggas på en juxtaposition af heterogena ämnen och makter. Numera har dock den stahlska verldsåskådningen förlorat allt berättigande. Den politiska verksamheten frambringa en praktisk statstillvaro, som motsvarar "tankens Allmänlighet." Detta sker genom transaktionsprincipen. Det som genom den frambringat sig är en andlig tillvaro, det är icke blott en omedelbar och naturlig, det är derföre en tillvaro, som motsvarar den tänkande andens anspråk och behof. Genom transaktionsprincipen har den offentliga anden erhållit äfven offentlighetens uttryck. Statsmakten, regeringen, såvidt den är detta uttryck, intager

icke en isolerad ställning. Statsvetenskapen sysselsätter sig derföre icke mera med utforskandet af dess uppkomst, med dess rättfärdigande genom åtgärden af maktens en gång skedda öfverflyttning, genom en gudomlig utkorelse eller någon annan sådan yttre tilldragelse och omständighet: den makt, som närmast är den handlande statsmakten, rättfärdigar sig oupphörligen genom sin verksamhet, genom sitt uppenbara sammanhang med den offentliga anden, eller derigenom att han sysselsätter sig med transaktionens angelägenheter. Han är icke någon isolerad makt. Den centrala makten tillvexer i alla länder, men denna makt är omedelbarligen allmän statlig makt, ty den har genomgått transaktionen och har till ändamål blott att ställa sig i transaktionens tjänst. Den allmänna opinionen, söndrad i partier, hvilkas principer och anspråk motsäga hvarandra, hotad således deraf, att blifva offer för sin egen förvirring och sina egna motsägelser, känner det omätliga behofvet af transaktionen och blir dermed förbunden den offentliga makten, som är transaktionens ledare och verkställare. Sålunda finner denna makt omedelbarligen i folkets medvetande sitt stöd och sin giltighet. Statsmakten kommer sålunda i åtnjutande af en statlig sanktion och behöfver icke stå under kyrkans omedelbara inflytande. Emedan transaktionsprincipen icke fanns i de absoluta monarkierna, intog makten en isolerad ställning och föreställdes hafva uppkommit genom en öfverflyttning. Den rest af frihetsmedvetande, som sålunda kunde kvarblifva hos folket, förekom i statsvetenskapen såsom den mycket behandlade läran om folkets rättighet till furstemord. Friheten har icke mera i den moderna staten denna oorganiska, hemska och underjordiska tillvaro; ty makten har icke den isolerade ställningen, och folket, som ser makten i dess omätliga existens, nödgas icke fatta den såsom öfverflyttad och främmande för sig. Staten går icke upp i den furstliga tillvaron. Transaktionen, som blifvit nationens och statsmannens viktigaste göromål och omsorg, som blifvit en medveten idé,

hvars resultat icke mera äro af tillfälligheten aftvungna, låter den offentliga anden hafva offentlighetens uttryck. Oppositionen förlorar terrängen för sin tillvaro, ty den offentliga anden är icke förhanden i en annan form än den, som motsvarar honom. Oppositionens misstroende är sålunda betvingadt, oaktadt makten alltmera tillvexer: ty denna makt, som blifvit medveten af en annan helgd än den kyrkliga, söker sitt största rättfärdigande och sin giltighet i framgången af sin egendomliga uppgift, sin verksamhet. Ministeransvarigheten innehåller icke den centrala maktens beroende af ett flertal i kamrarna, den innehåller icke majoritetens välde öfver minoriteten; den bör icke innehålla detta; dess ideala halt är fastmera att styrelsen bland sina förmämsta omsorger skall räkna transaktionens göromål, förmedlingen, kompromissen, eller att den offentliga anden, denna i sig spontana tillvaro, skall hafva offentlighetens prägel, att han icke i strid mot sitt väsende får låta sin praktiska tillvaro blifva ett ständs uteslutande angelägenhet, dess privilegium. De politiska gudarne äro icke till blott i sina bildstoder.

Aristoteles säger: om det finnes menniskor, som utmärka sig framför de öfriga lika mycket som gudarnes bildstoder, frambringade af de skickligaste mästartare, öfverträffa de i den omedelbara verkligheten förekommande, af naturen danade människogestalterna, hafva dessa sednare intet annat öde, än att nödgas underkasta sig de förra och tjena dem. Han menade att sådant i de verkliga staterna kan förekomma. Det är svårt, säger han, att afgöra, hvad som står att göra, i fall en medborgare i nämnda grad utmärker sig framför de andra, icke genom yttre företräden, genom styrka, rikedom, mängden af klienter, utan genom sin dygd och sitt snille. Å ena sidan är det orättvist och skadligt att från staten fördrifva den bästa medborgaren. Å den andra åter synes det omöjligt att de andra herrska öfver ett sådant väsende: detta förhölle sig icke annorlunda än som om menniskorna ville dela väldet

med Jupiter så att han, när den offentliga makten i republiken befinner sig i andras händer, i sin tur nödgades lyda. Alla måste, menar Aristoteles, underkasta sig denna individ och gifva honom enväldet. Så var Perikles Athens Zeus, och så blef den macedoniske Alexander hela Greklands politiska gud. Det finnes blott en art af offentligt lif, som förebygger denna möjlighet, eller rättare sagdt afböjer detta annars oundvikliga, att den offentliga anden i sin tillvaro är förhanden blott såsom en individs gudomliga genialitet; och denna enda art af offentligt lif är då förhanden, när partierna icke stöta från sig transaktionen, när partierna, hvilka i sin högsta och allmännaste gestalt gifva sig tillkänna i kampen mellan optimaterna och folket, mellan dessa tvenne makter, som stödjä sig, den ena på det förhandenvarande, på ordningen, och det gifna, den andra deremot på det som *bör* vara, på det subjektiva medvetandet och samvetets rätt; när dessa partier, säga vi, icke stöta från sig transaktionen, utan fortsätta den till den punkt, der partierna icke mera utgöra blott en yttre motvigt och ett hinder för hvarandra, der följaktligen statviljan såsom sådan framträder ur partiernas diskussion. Den statliga vilja, som sålunda bildat sig, är högre än individens geniala kraft; och den skiljer sig från den omedelbara verkligheten ännu mera än konstens ideala skapelser från de af naturen danade föremålen. De gamla folken kände icke transaktionsprincipen. Sparta, Athen, Rom tillämpade den icke vid sitt politiska forum. När sjelfmedvetandet, subjektets behof af egen insigt och vilja eller öfverhufvud den sokratiske principen framträdde, när den befriat sig från bundenheten vid den omedelbara realitetens element, när denna motsats af principer inträdde i dessa folks medvetande, var deras fortsatta bestånd i världshistorien blott en tillfällighet. Moralitetens princip, som måste inträda och ställa sig gentemot den utom samvetet verksamma reala makten, blef, enligt Hegel, förderfvets orsak i dessa stater.¹⁾

¹⁾ Werke B. IX p. 274.

Såsom byggda på en ursprunglig och naturlig åskådning, kunde de icke, säger Hegel, uthärda själfmedvetandets oändliga reflexion i sig själf; ¹⁾ de kunde icke verkställa transaktionen: anden förblef i sig delad. Likalitet som Athen och Sparta förmår detta, lika främmande se vi Roms forum vara för transaktionens angelägenheter. Optimaternas kamp med folket undergräver republiken, den offentliga anden har ingen bärare, ett parti står gentemot ett annat; faran, folkets ändamål utåt mot Karthago och mot den öfriga världen, som blifvit betvingad, hindrar icke mera tvedrägens frö att utveckla sig: den offentliga anden måste draga sig bort från denna krets af stridiga intressen, han nedsjunker i den dystra tillvaron af kejsardömet. Roms frihet är dermed vorden blott en dunkel obegriplig saga, och Rom var nu kejsaren, hvilken tillika var romarnes Gud, deras *numen divinum*. De hade inom kretsen af sina medborgare funnit den Jupiter, om hvilken Aristoteles talar. Den transaktionslösa staten har icke tillfälligtvis, utan till följd af sitt väsende denna utgång.

Vi hafva redan framhållit det, att vi vid studium af världshistorien, vid uppmärksamhetens rigtande på detta förångna, tillika äro sysselsatta med angelägenheter, som röra den närvarande tiden och dess innehåll, och att detta gifver världshistoriens studium dess största, dess egentligen politiska intresse, dess intresse för statsmannen. Med en förunderlig likhet har det kejsarliga Roms tillvaro upprepats sig i det moderna Europas historia under gestalten af det andra franska kejsardömet. Begge äro de döttrar af den våldsamma kampen mellan optimaterna och demos, dessa makter, som i den moderna tiden undfått namnen bourgeoisie och people. Likalitet som den romerska republiken förmådde verkställa transaktionen mellan dessa makter och de principer, på hvilka de stödde sig, likalitet var Juliarmonarkin vuxen detta åliggande. Den "ordning", som mo-

¹⁾ Anf. arb. p. 249.

narkin upprätthöll, afhöll blott den ena klassen från att med vapen i hand angripa den andra: denna ordning af böjde på yttre vis den våldsamma sammanstötningen, men kände icke orsaken till den hotande kollisionen, kunde icke afböja den, kunde icke slita tvisten. Monarkin föll tillsammans, och klasserna, som hade utbildat medvetandet af sina intressens olikhet, öfvertogo tvistens slitande. De höllo hvarandra nu den yttre jemvigten, de kastade sig i den blodiga medborgarstriden, de gifvo 10,000 medborgares lif till pris åt dessa, såsom det tyckes, fruktlösa ansträngningar; de nedtrycka hvarandra med hatets och förbittringens alla tillgångar, men ingen transaktion blir frukten af den våldsamma sysselsättningen; statsviljan är två viljor, nationen tyckes vara söndersliten i sitt hemligaste sköte, han tyckes blottställd för detta fruktansvärda öde att antingen nödgas förtrampa den ena hälften af samhället, för att i den andra fortsätta sin tillvaro, eller ock, fördragande begge hälfterna, förlänga inbördes kampen i det oändliga. "Begge klasserna stå såsom två stater i staten fiendligt gentemot hvarandra, såsom oförsonade och oförsönliga drivas de nödvändigt och oafvisligen dertill att ömsesidigt underkasta den ena den andra, och likväl äro de ställda så tätt vid hvarandra, så nära sammanslutna, att de, utan möjlighet att på inre vis förliskas, tillika sakna tillfället att i yttre måtto för fredens skull skiljas från hvarandra och existera för sig. Detta är den lefvande, den kroppsligen tillvarande, absoluta motsägelsen." ¹⁾ Ur denna motsägelse framträder kejsardömet, denna diktatur. Den offentliga anden måste draga sig ur kretsen af dessa stridiga intressen, som icke kunde komma till någon förlikning. Bilden af den transaktionslösa friheten och dess utgång har således framträdt äfven ur den närvarande tidens sköte. Äfven den har i kretsen af sina medborgare

¹⁾ L. Stern, Geschichte der socialen Bewegung Frankreichs, B. III p. 203.

funnit den mannen, hvilken haft den egendomliga missionen att vara olik de öfriga medborgarene i samma grad som de af konstens yppersta mästarer skapade gudastoderna skilja sig från de i den omedelbara, vi kunde säga, den transaktionslösa verkligheten förekommande människogestalterna, hvilka äro utsatta för tillfalligheternas förvirrande inflytelse. Men sådana tilldragelser och förhållanden hafva i den moderna tiden blott en relativ makt. Det moderna Europa går icke döden till mötes med sitt kejsarredöme, såsom Rom gjorde det med sitt. Verldshistorien nödgas icke för denna tillvaro afbryta kulturens öden och flytta dess glänsande härd från kulturens hittillsvarande vårdare på jorden till andra raser, andra folk och nationer. Individuens absoluta värde är blott en försvinnande diktatur, det blir icke de politiska tingens ordning, det gifver åter rum för den offentliga anden. Transaktionen, som var främmande för de gamla folken, är bland de nya blott afbruten, och under den epok, som nu är och allt mera utvecklar sin art för våra ögon, kunna vi anse blott de folk vara politiska, som förmå verkställa transaktionen.

Vi hafva sagt, att Hegel icke tillgodogjorde transaktionsprincipen i sitt politiska system, att ett förhållande af juxta-position gifver sig tillkännas dels i konungamaktens ställning till kamrarna dels i kamrarnes ställning till hvarandra. Det finnes likväl en punkt i Hegels statslära, der tänkaren tyckes hafva känt detta missförhållande. Denna punkt är läran om kriget, om faran, om folkets förhållande utåt. Det är här, i detta tillstånd af nöd och öfverhängande fara de särskilda makterna och sfererna drifvas tillbaka från sina egna utpräglade kretsar och gifva rum åt den totala anden. Det är i detta tillstånd af nöd, den i sina särskildheter bestående organismen skall gå tillsammans,¹⁾ det är i detta tillstånd juxta-positionens missförhållande och faran af annars utbrytande författningskon-

¹⁾ Anf. arb. p. 417.

²⁾ Anf. arb. p. 418.

flikter skola afböjas. Kriget är nära nog ett organiskt moment i den hegeliska statsläran. Det måste tid efter annan återkomma; utan denna absolut politiska sysselsättning skall nationens ande förslappas och individerna nedsjunka i privatlivets ändliga intressen. Existensen af statens *negativa* förhållande mot sina sarskildheter har gestalten af ett skeende och en förveckling med tillfälliga tilldragelser, som komma *utifrån*, men detta förhållande är likväl tillika statens *egot högsta* moment, dess verkliga oändlighet, det moment, hvori substansen eller det Allmänna såsom absolut makt gentemot allt enskilt och särskilt, gentemot lifvet, egendomen och dess rättigheter, afvensom gentemot de särskilta sociala kretsarne, bringar intigheten af allt detta till medvetande.¹⁾ Sålunda är statens högsta, dess vitala tillvaro fästad vid en yttre impuls, vid den städse hotande faran af våldsamma konflikters utbrytande, vid sjelfupprätthållelse-instinkts verksamhet utåt. Det är *nödvändigt*, att det ändliga, besittningen och lifvet *sättes* såsom någonting tillfälligt, emedan detta är det ändligas begrepp. Denna nödvändighet har närmast gestalten af naturmakt: allt ändligt är dödligt och förgängligt. Men i sedlighetens rike, i staten, måste denna makt fräntagas naturen och nödvändigheten förvandlas till frihetens verk, till någonting sedligt: förgängligheten blir här *vijsans* verk och människorna prisgifva sjelfva det ändliga.²⁾ Kringen ligga i sakens natur. Till helsa hörer att kroppens enhet kan göra sig gällande: blifva delarne fasta för sig, måste död inträda. Den oafbrutna freden låter den politiska organismens delar, dess olika sferer och makter alltför mycket träda utom hvarandra; dessa partikulariteter hota att blifva allt fastare och att derigenom blifva en fara för folkets bestånd. Den eviga freden kan icke vara det tillstånd, till hvilket menskligheten skri-

der. *Kant* har, säger *Hegel*, föreslagit ett fursteförbund, som skulle hafva till uppgift att slita staternas tvister, och den heliga alliansen hade för afsigt att ungefärligen vara ett sådant institut. Men om också ett antal stater sålunda bildar en familj, så måste dock denna förening såsom individualitet kreera sin motsats och skapa sig en fiende. Folken gå ur krigen starkare, och om de i sig äro söndrade, vinna de genom kriget lugn i sitt Inre.¹⁾ Detta är *Hegels* lära om kriget och freden. Vi se i den ett uttryck af de tidsförhållanden, under hvilka *Hegels* politiska medvetande bildat sig, vi se i den det intryck *Hegel* mottagit af nationaliteternas kamp mot Frankrike. Tysklands hela politiska sjelfkänsla var under denna kamp fäst vid faran, vid detta förhållande utåt, vid denna yttre impuls, vid detta tillstånd af nöd. Det är i ögonen fallande, att denna lära om kriget icke mera motsvarar tidsmedvetandet. Ett folks förhållande utåt måste alltid intaga ett viktigt rum i dess politiska medvetande, men detta förhållande är numera under freden lika verksamt och verksammare, än under kriget. Freden är — kunna vi tvert emot tankegången i *Hegels* lära säga — en mera politisk uppgift, än kriget. Freden är icke mera blott krigets upphörande, blott ett vapenstillstånd, ett afbrott i den våldssamma kampen, han är icke mera detta blott negativa. Freden har ett omätligt positivt innehåll att förverkliga i folkens internationella förhållanden, och detta innehåll är politiskt, det är icke blott socialt, det är icke blott handels, industrins, rikedomens och njutningarnes intressen, som befrämjas, utan rättvisan blir vissare på jorden, och segerlyckan, som gifver sedlighetens öden det tillfälligas prägel, måste draga sig bort från det omedelbara sammanhanget med mensklighetens angelägenheter. Mensklighetens gemensamma lif är i vår tid mer än förut närvarande i folkens böjelser och uppfyller deras förhandlingar. Men

¹⁾ Auf. arb. p. 419 och 420.

utom det att freden icke tillåter folken att förlora sig i det sociala samhällets intressen och för dem tillbakasätta det politiska medvetandet, måste äfven i folkets förhållande inåt statsenheten göra sig gällande. Statens ande måste äfven här vara förhanden såsom ett Helt; någonting, som ögonskenligen bevisas af detta århundrades historia och af de tilldragelser, som vi nyss framhållit. Är statens gemensamma ande icke såsom ett Helt förhanden, måste inbördes kampen inbryta. *Hegel* kände transaktionsprincipens användning likalitet i det internationella, som i folkets inre lif, och därför måste det för honom förlifva obekant, att folkens politiska sinne, deras politiska verksamhetslust under freden kan vara större än under den hotfulla krigiska situationen. Emedan *Hegel* icke kände transaktionen, var fredens egendomliga värf för honom obekant.

Det finnes icke något inre sammanhang mellan *Hegels* egentliga statsprincip, det Allmänna, och hans uppfattning af folkens internationella lif. Här, på detta sednare område, tyckes principen, medvetandet af det Allmänna, prisgifven. Folken äro i sitt förhållande till hvarandra naturindivider. Den bestämda folkanden har sin frihet såsom *natur*, d. v. s. såsom praktisk ande existerar han blott i den omedelbara verkligheten.¹⁾ Hans rättvisa är därför segerlyckan, och i den omedelbara naturkraftens ansträngningar gifver han sin egendomliga verksamhet tillkänna. Hans högsta moment, hans högsta sjelfkänsla existerar blott i förhållandet utåt, i gestalten af detta skeendets och denna förveckling med tillfälliga tilldragelser, hela hans medvetande är fäst vid en främmande och yttre tillvaro. Det finnes uppenbarligen intet sammanhang mellan det Allmänna, detta den sig vetande andens innehåll, och den blott naturliga verksamhet, folken utöfva gentemot hvarandra. Fastmera måste i kriget, som likväl skall vara

¹⁾ Werke B. IX, p. 420.

statens högsta moment, det Allmänna förvandlas i ett absolut faktum, i segerlycka; det måste nedsjunka i den yttersta spetsen af det tillfälliga, der den sig vetande anden förlorar medvetandet, emedan han förlorar terrängen för sin egendomliga tillvaro, det Allmänna, och den fysiska naturverldens prägel derföre är påtryckt den till sin bestämmande andliga verkligheten. I det praktiska och verkliga är folkanden efter Hegels betraktelse blott en naturdemon; han har här samma gestalt, som enligt Stahl borde vara det uteslutande och enda tillvarelsesättet för honom. Den gamla diplomatins hela innehåll är konserveradt i Hegels åskådning af den internationella politiken. Det yttre territoriala jernvigtssystemet, det enda, som folken såsom naturindivider kunna fatta, tyckes vara grundvalen för denna åskådning. Den yttre maktställningen, den titaniska verksamheten utåt, som, främmande för *friheten* i dess högsta potens, söker *ärens* och bragdens lycka, tyckes vara den praktiska sidan af staten, och sålunda finna vi i Hegels system det sammanhangslösa sammanhanget mellan statens *väsende* och dess praktiska *tillvaro*. I uppfattningen af det förre gör sig frihetsmedvetandet gällande, i åskådningen af den sednare deremot är Hegels lära reaktionär. Reaktionen och oppositionen äro i detta system slutna så tätt intill hvarandra som statens väsende och statens tillvaro måste vara det.

Kap. IV. Det logiska statsbegreppets brister.

Sålunda hafva vi å ena sidan statens naturliga, dess blott historiska tillvaro, å den andra deremot dess ideala halt: *tankens Allmänlighet*. Det är denna sednare princip, som utgör det egentligen egendomliga i den hegeliska verldens åskådningen och statsläran; det är den, som utgör grundvalen för den såkallade logiska filosofin och för det logiska statsbegreppet. Det är genom denna princip Hegel är

detta århundrades störste tänkare, och likaså är det genom den hans lära är ett uttryck af det fria statsmedvetandet. Hvarje kritisk undersökning af det hegeliska statsbegreppet måste således framförallt rigta uppmärksamheten på denna grundprincip. Det är alltför uppenbart, att den icke mera motsvarar vår tids politiska behof, att den är abstrakt, att det politiska frihetsbegreppet efter Hegels tid icke blott fortgått på en bana, som Hegel redan beträdt, utan gått helt nya öden till mötes; att ett icke blott till graden utan till arten nytt politiskt innehåll producerat sig i verldshistorien under gestalten af de händelser, som sammanhånga med *nationalitets*-politiken. Vi kunna säga, att Hegel icke kände denna politik. Han såg visserligen tilldragelsen af nationaliteternas kamp mot Frankrike, och de själfupprätthållelse-instinkter, som i denna kamp gjorde sig gällande, kunna väl i någon mening kallas nationalitetspolitik, men det, som vår samtid sammanfattar under denna benämning, är någonting annat och mera.

Det Allmänna i Hegels system är, sade vi, *abstrakt*; det är likasom det, hvilket vi öfverhufvud kalla kraft, regel, lag, i sig sjelf ingenting omedelbarligen praktiskt. Det Allmänna är det absoluta släktet, *Gattung*. Det är denna makt, som herrskar i verldsandens pantheon; det är släktbegreppet, som staten organiserar i folkens medvetande. Det är för hvar och en klart, att denna princip saknar den framställande karakteren, att den icke fortskrider till verklighetens spets, att den icke i sig innehåller gestalten af närvaro och individualitet, att den saknar den praktiska lifaktigheten. Det framställande, det verkliga och praktiska är i Hegels politiska system naturbestämmdhet, och denna åter är blott det yttre materialet, hvarvid det Allmänna exemplifierar sig; eller naturbestämmdheten hörer till exekutionen, till utförandet, är således följd af någonting annat, icke sjelf princip. Det praktiska förekommer följaktligen icke i Hegels system såsom princip, såsom någonting i sig sjelf värdefullt; det praktiska såsom sådant är

naturbestämmdhet, det är *historisk process*, men icke *politisk handling*. Statshandlingens såsom sådan finnes icke, den sönderfaller i isolerade bedrifter och tilldragelser. Det Allmänna fortskrider icke till praktisk statstillvaro, det gestaltar sig icke till politisk handling. Här gifva sig det logiska statsbegreppets brister tillkännå. Det är samma ofullkomlighet, som öfverhufvud vidlåder det fria statsmedvetandet under detta århundrades förra hälft. Staten såsom praktiskt statsindividuum blef icke föremål för vetenskapen. Detta statsindividuum är i Hegels system blott till såsom furstens person, såsom *denna särskilda makt*, denna *Glöd*, men icke såsom total statstillvaro.

Vi finna således i arten af Hegels statsprincip orsaken, hvarföre den icke känner sig drifven till transaktioner, till den politiska verksamhet, som frambringar en praktisk tillvaro, som står öfver den omedelbara, den blott naturliga och historiska. Den praktiska tillvaron i Hegels system är naturbestämmdhet, den är den orientalska, den grekiska, den romerska, den germaniska, den romaniska o.s.v. naturbestämmdheten, den tillhör den omedelbara naturliga verkligheten. Den absolut-praktiska staten är den rena naturstaten. Anden kan icke hafva ett praktiskt medvetande utan att göra sig de naturliga tingen förbunden. Så gestaltar sig saken i den hegelska statsvetenskapen. Hegel känner icke en praktisk tillvaro, som är politisk, som är total, som motsvarar anden, som är *dess* tillvaro, dess handling, och derföre finnes icke transaktionens intresse i detta system: der finnes icke behofvet af denna egendommiga verksamhet, i kraft af hvilken den tänkande anden kan ställa sig i verklighetens spets utan att på denna uppörda tummelplats, i denna trängsel af intressen och lidelser, blottställa sin högre art och se den förväxlad med det naturliga lifvet och dess instinkter. Hegels *allmänna* ande är således icke i egentlig mening *offentlig* ande, ty han saknar den framställande prägel, den omedelbart praktiska lifaktigheten, han besitter denna framställning och

lifaktighet blott såsom den af naturen födda, med hvilken anden såsom fri måste bryta, hvilken han måste stöta ifrån sig, för att vara den fria anden. I sig sjelf fortskrider Hegels statsprincip icke till praktisk framställning. Den är, såsom vi sade, icke i egentlig mening offentlig ande. Den är fastmera, likasom släktbegreppet är det, en bakgrund, som icke röjer sig, icke träder i dagen, icke uppenbarar sig. Anden är uppenbar i Hegels filosofi såtillvida att han blifvit medveten af sin nödvändiga brytning med naturen, icke mera upfattar den högsta rätten såsom naturrätt, men i sig sjelf, genom sin egen prägel, genom sina egna medel är denna ande, detta Allmänna, icke uppenbart: han är, om vi så få uttrycka oss, icke *Gestalt*. Konsten förmår, säger Hegel, framställa gudomen, men icke gudomens ande. Vi kunde säga: Hegels filosof känner gudomens ande, men icke gudomen. Det Allmänna är den politiska gudomens ande, men icke gudomen sjelf; det Allmänna är icke omedelbarligen offentligt, det är lagen, men icke praktisk ande: Detta är statsbegreppets brist i den hegelska filosofin och öfverhufvud — vi böra evinra derom — det fria statsmedvetandets ofullkomlighet under den förra hälften af detta århundrade. Det politiska medvetandet har numera förändrat sig under intrycket af de öden verldshistorien varit underkastad genom nationalitetspolitiken. Det fria statsmedvetandet har fortskridit till den praktiska statstillvaron, som gör sig gällande genom denna transaktion, hvilken förmedlar de högsta motsatserna i det menskliga lifvet. Rättvisan i dess högsta och fullständigaste gestalt är icke lagen, utan handlingen, folkens och mensklighetens politiska handling, och denna handling är icke blott lagens utöfning, den är icke blott exekutionen af en annan princip, den är i sig sjelf princip, i sig sjelf värdefull, i sig sjelf det politiska herradömet, och partierna, hvilka medvetanden i transaktionen förmedlas, uppgå icke till det Allmänna, i medvetandet af lagar, i detta abstrakta, utan i ett omedelbarligen praktiskt och reelt statsmedvetan-

turens fulländning, det foster, som äfven naturen med sina sammanlagda krafter vill föda. Emedan anden i sig sjelf icke är af framställande art, utgör han för naturen och historiens spridda realiteter blott en smärftfull kris. Anden, den själfmedvetna kulturen och dess tillvarelsesätt måste väl alltid förlifva för naturen en smärta, dennas isolerade företeelser och drifter äro icke andens tillvarelsesätt. Anden måste producera ett element, som för den omedelbara naturen är främmande, och först sålunda är han fri. Den själfmedvetna kulturen måste tillfoga de blott naturliga sederna denna kris och smärta, han kan icke vara förhanden i rasens förströdda drifter, och de folk, som icke förmå uthärda detta förnärmande af den blott naturliga tillvaron, äro icke politiska folk. Men anden bör icke vara blott denna kris, han bör icke vara det gentemot naturen öfverhufvud. Det måste sist och slutligen framträda att andens verid tillika fulländar naturen att andens verid är det ideal, som äfven naturen hemligen ästundar finna. Blott sålunda kan det förklaras, att den själfmedvetna kulturen, att staten och världshistorien besitter den reala möjligheten och kraften att förvandla den fysiska naturen till en piedestal för andens verid. Äfven Hegel säger att den andliga världens bestämmelse, som är andens medvetande af sin frihet, är världens ändamål öfverhufvud, alldenstund den fysiska världen är den andliga underordnad, ¹⁾ men andens princip i hans system gör icke naturens närmare sammanhang med detta verldsändamål uppnebart. Mellan begge existerar det absoluta afståndet, alldenstund anden i sig icke organiserar den praktiska tillvaron. Hans förhållande till naturen, hvars art man kunde kalla den absoluta prakticiteten, är därför blott kris.

Den politiska principen är enligt Hegel en förmedling mellan det subjektiva och det objektiva. Men denna förmedling är icke en transaktion i den mening vi begagnat detta

¹⁾ Werke B. IX, p. 23.

(J. J. F. P.—r V. 1870.)

de, hvaraf lagarne och det Allmänna blifva frukten. Det abstrakta i Hegels Weltgeist är, att denne ande i sitt pantheon blott herrskar såsom medvetande af lagar, men icke såsom i egentlig mening praktisk ande, att han innehåller den absoluta närvaron, den materiala principen, det framställande uttrycket. Han är "den allmänna idén såsom slägte", främmande för verklighetens spets, för världens individualitet, som blott är medel för honom i världens historien. Vi kunna således fatta, att den af Stahl framställda verldsåskådningen icke saknade allt berättigande gentemot den abstrakta statsprincipen. När den fria anden blef medveten af sin brytning med naturen och förkastade dess realitet, förkastade han öfverhufvud hvarje han framkallade derföre i det förhandenvarande en kris, som han med sina egendomliga hjälpmedel icke kunde bota. Krisen är, såsom Stahl träffande säger, i den hegelska filosofin själfva botemedlet, det som åsyftas, helsen. Man kan säga detta öfverhufvud om det abstrakta frihetsmedvetande, som herrskade inemot medlet af detta århundrade. Det är mot denna med frihetsmedvetandets erkännande oafvisligen frambrutande kris den historiska skolan vill göra det förhandenvarande och gifna, det som omständigheterna och de isolerade behofven i tiden framkallat, det som utan tankens medvetande instinktmässigt bildat sig i sederna, till i för sig giltigt innehåll. Naturen är den "starka tillvaro", vid hvilken människans ande, som är prisgifven åt frestelsen, måste stödja sig. Tankens själfmedvetna lif, som blott föder kriser, måste träda tillbaka, måste låta sina anspråk förfalla gentemot historiens "reala verkningssätt." Det Allmänna, släktbegreppet, som genom dialektiken göres gällande såsom tingens princip gentemot verkligheten, måste beröfva denna dess friskhet och färg. Det Allmänna innehåller icke individualisationskraften. Anden fortgår i Hegels system icke dertill att producera sin praktiska tillvaro, han fortgår derföre icke dertill att vara nä-

ord; den innehåller blott, att den subjektiva och den objektiva världen hafva en gemensam beröringspunkt, att de icke falla absolut utom hvarandra, att det finnes en punkt, der transaktionen kan vidtaga. Då staten blott är det Allmänna, blott har till ideal den logiska slägtkategorin och såsom denna abstrakta princip icke fortgår till verklighetens spets, till den praktiska lifaktighetens område, är förmedlingen mera en *reduktion*, än en transaktion: den är icke en förmedling i det praktiska. På detta område förblifva partierna fastmera i naturtillståndet. Staten är såsom det Allmänna icke förhanden i det omedelbart verkliga; alltså befinna sig partierna i *detta* element *utom* staten d. v. s. i naturtillståndet. Detta är det abstrakta frihetsbegreppets utgång, dess upplösning, dess vid medlet af detta århundrade till medvetande fortskrifna ofullkomlighet. Sedan den på traditionens och minnenas grundval förhandenvarande reala prägeln för det offentliga lifvet, hvilken under restaurationstidehvarfvet skenbart existerade, visat sig vara främmande för den nya politiska principen och stå utom allre samband med den, sedan detta förhållande genom Julirevolutionen kommit till medvetande, har den abstrakta statsidén med oerhörd skyndsambhet i historien ådagalagt sin ofullkomlighet, skridit till nämnde egendomliga utgång eller till detta förhållande, att den offentliga anden, såsom själf stående utom det omedelbart verkliga och reela, i detta element icke kunde hindra partierna, som utbildat medvetandet af sina praktiska intressens olikhet, att förhålla sig till hvarandra efter naturtillståndets lagar. Detta är Julimonarkins utgång, dess historia och dess betydelse för statsvetenskapen. Den praktiska principen, som icke var organiserad från det fria statsmedvetandets synpunkt, framträngde i formen af en diktatur eller såsom det andra franska kejsardömet. Staten måste i gestalten af denna diktatur vara undantagen den krets, der partierna bekämpa hvarandra i det oändliga, han måste i gestalten af denna diktatur intaga det område, der naturtillståndet herrskade,

och derifrån fördrifva dess osäkerhet; och den offentliga anden måste förblifva i denna gestalt, till dess partierna under inflytandet af en annan politik och ett konkretare frihetsmedvetande blifvit vuxne transaktionens äliggande och derigenom inom sin krets beredt rum för sysselsättningen med den offentliga andens angelägenheter. Frankrikes *pays légal* under Julimonarkin bestod till följd af census-principens tillämpande af blott 200,000 medborgare, d. v. s. dessa utgjorde det politiska folket. Den subjektiva principen, arbetet, var utom författningen, och transaktionen således för denna en hemlighet. Kollisionen mellan den subjektiva och den objektiva principen växte alltmera, till dess monarkin sammanstörtade. Den abstrakta frihetsidén, som grundade sig på tankens Allmänlighet, på generela notioner, på idéer, lagar, regler, men icke hade den politiska handlingen, nationen såsom individuum, till högsta ögonmärke, var obekant med transaktionen och kunde icke verkställa den i det praktiska. Julimonarkin är genom hela sin art en bild af det hegeliska statsmedvetandets egendomlighet. I den hegeliska statsläran gestaltar sig saken i själfva verket så, att staten, som är grundad på det logiska släktbegreppets kategori, i sig själf icke har praktisk tillvaro, att statens tillvaro fastmera är det sociala samhället: d. v. s. staten är blott till sitt *väsande* politisk, men dess *tillvaro* är social. Staten existerar i individens själfmedvetande, men detta är i Hegels system blott socialt, alltså existerar staten i det sociala samhället. Staten blir praktisk i individernas passioner, det är dessa som förverkliga honom; staten är förhanden i det sociala samhället, det är här medvetandet af det Allmänna skall blifva "erfüllt und wirklich lebendig."¹⁾ Den praktiska lifaktigheten tillkommer således icke omedelbart staten, han är icke verklig politisk gestalt. Den politiska anden är i formen af det Allmänna frånvarande ande, han har icke framställande natur.

¹⁾ Werke B. VIII p. 402.

Hegel har gjort den politiska anden gällande såsom den närvarande gentemot kyrkans ande, men på det politiska området är denna ande, ehuru verksam i närvaron, likväl själf beröfvad närvarons spets, det omedelbart praktiska tillvarelsesättet. Folket, som blott har till politiskt ideal det Allmänna, måste i den närvarande världen hemfalla åt mångfaldiga intressen och motsatser, som träda i kamp utan möjlighet till försoning och förmedling. Anden är såsom praktisk ande icke totalt förhanden. Denna stat, som har det Allmänna till ideal, måste nära nog förlora sin terräng i världshistorien; ty det Allmänna existerar icke. Denna stat, som grundar sitt ideal på det Allmänna, detta, som i egentlig mening icke kan vara ideal, måste i sin politiska tillvaro lida samma intrång, som Julimonarkin liding. Frankrikes ande, men icke Frankrike, tycktes vara denna monarkis ideal. Då staten är baserad på den logiska släktkategorin, måste det praktiska medvetandet uteslutas de tillfälla partierna, det måste vara söndradt och deladt såsom dessa äro det, det kan icke vara förhanden såsom ett medvetande. Partierna måste under denna politiska regime innan kort komma till medvetande deraf, att deras naturer äro vidsträcktare, till innehållet rikare än staten, att de äro mera verkliga än han, eller, rättare sagt, att de ensamma äro det verkliga; ty staten såsom det Allmänna, såsom "die absolute Gattung", existerar likalitet som naturens logiska släktkategorier omedelbart såsom sådana äro förhanden. De äro blott en bakgrund, de äro den icke uppenbara, den icke framställda naturen; eller den allmänna anden i Hegels system är, såsom vi sagt, den frånvarande politiska anden, den är icke i egentlig mening den offentliga. Partierna måste på det område, dit den abstrakt logiska statsiden icke när, befinna sig utom staten eller i naturtillståndet: de måste här utöfva detta tillståndets rättigheter mot hvarandra, de förvandla det praktiska och offentliga, som tillhör dem allena, i sina medvetanden, i stridiga, hvarandra bekämpande motsatser. I det praktiska

framställer nationen derföre den förhandenvarande motsägelsen mot sig. Den logiska statsiden i Hegels system kan icke afböja detta förhållande. "Passionens partikulära intresse är", säger Hegel "oskiljaktligt från verklighetsförhållandet af det Allmänna; ty det är af det särskilda och bestämda och af dess negation, som det Allmänna resulterar. Det är det särskilda, som kämpar mot hvarannat, och hvaraf en del går under. Icke den Allmänna idén är det, som begifver sig i motsats och strid och stör tar sig i fara; hon håller sig oangripen och skadeslös i bakgrunden. Det är *förneftets list*, om man så må uttrycka sig, att det låter passionerna verka för sig, hvarvid det, som genom den kommer till existens, tager skada och går under. Ty till företeelsen hör, att en del af densamma är negativ, en del affirmativ. Det partikulära är mestadels af för liten makt mot det Allmänna; individerna uppföras och gifvas till pris. Idén betalar icke af sig själf förgänglighetens tribut, utan af individernas passioner." Men då den allmänna anden, den allmänna idén blott i och genom dessa passioner är praktisk, då han icke i sig själf är praktisk ande eller handling, måste passionerna i sin kamp mot hvarandra vara blottställda för en ändlig förvirring och motsägelse; på *deras* gebit är den offentliga anden icke verksam. Denna ande håller sig oangripen och skadelös i *bakgrunden*, men såsom denna bakgrund är anden icke den offentliga, den närvarande anden, han måste i denna bakgrund gå förlustig den gestaltande kraften och det omedelbart praktiska, det egentligen politiska herradömet öfver partiernas lidelser. Och den stat, som förlägger sin ande i denna bakgrund, öfverraskas i det omedelbart praktiska af en diktatur, som afbryter partiernas fruklösa kamp mot hvarandra. Sålänge partierna representera blott tillfälliga menings olikheter, kan den logiska statsiden dölja sin ofullkomlighet, men hon kan det icke gentemot dessa

1) Hegels Föreläsen. öfver Hist. filos. p. 38. Öfvers. af Ignell.

partier, som grunda sig på väsendtliga och nödvändiga olikheter, olikheter, som derföre tillåta partierna att uppträda med oändliga anspråk. De kunna alla åberopa tankens allmänlighet, släktiden är i dem alla lika mycket förhånden, den är en synpunkt, som de alla kunna tillgodogöra för sig, den gör dem alla berättigade till sina anspråk; men i den praktiska närvarons element, dit den logiska statsiden icke når, är, såvidt det ankommer på släktiden, ingenting afgjort, d. ä. partierna måste här skipa rätt i öfverensstämmelse med naturtillståndet, som likväl, såsom Hegel säger, är ett tillstånd af orätt och våld, af okufvad naturdrift i omenskliga geringar och lidelser. Sålunda är i Hegels system en upplöst motsägelse mellan anden och dess praktiska tillvarelsesätt. Detta sednare kan icke undgå naturlighetens form. Denna åter strider mot andens och frihetens väsende. Resultatet är att anden, som behöfver realiteten, förlägger sig i den naturliga bestämtheten, gifver denna en skenbar fasthet, men tillika efterhand arbetar på dess upplösning, kommer till medvetande af sig, af det Allmänna, af släktet, stöter naturtillvaron från sig, men nu åter under saknaden af realitet anförtror sitt lif åt en annan naturtillvaro och upprepar nämnda process i oändlighet. Detta är andens tillvarelsesätt i Hegels system. Beviset på andens reela verksamhet är dessa ruiner, detta som han förtrampat under sin gång genom världshistorien. Hans sista och slutliga intryck af världen och af det, som uppträdt och herrskat i densamma, är undergång. Detta, att dessa naturbestämtheter, som icke motsvara andens och frihetsbegreppets väsende förvandlas i ruiner, är andens verksamhet, det är världsansdens politiska sysselsättning i världshistorien. Medvetandet af hans reela makt beror derpå och blott derpå. Hegels system är sålunda den organiserade *oppositionen*, och det i den gestalt denna företeelse gifvit sig tillkänna i de fria staternas författningslif under detta århundrade. *Oppositionen* har ett blott negativt resultat. Den rigtar sig mot natur-

bestämtheten och förkastar dess giltighet i andens värld; *oppositionen* förnekar, att det gifna och förhandenvärande blott såsom sådant eller genom sin blott faktiska natur redan besitter den yttersta giltigheten och bekräftelsen; den har rigtat sig mot herrehusets egendomliga anda, som är den naturligen sedliga, men det frihetsmedvetande, som drivit *oppositionen* till denna verksamhet och till dessa anspråk, har icke inom sin krets kunnat producera den praktiska statstullvaron. Hela dess praktiska medvetande har varit fästadt vid den yttre kampen mot reaktion. *Oppositionen* har sålunda varit negativ, och det har visat sig att den, tagande makten och herraväldet i sina händer, befrämjat den offentliga andens undergång i det sociala samhället, det politiska medvetandets underordning och beroende af bourgeoisie's sociala instinkter och statsundersgång i kampen mellan klasserna. Den logiska statsiden har intet politiskt subjekt för sin tillvaro, han är lagen, men icke föremålet för lagen, eller med andra ord: detta subjekt och detta föremål är det *sociala* samhället. Staten, som icke har en politisk tillvaro, utan blott en social, blir dermed beroende af det sociala samhället, men det olyckliga af detta förhållande visar sig först då partierna bildat sig i den sociala världen och den praktiska tillvaron sålunda blifvit i sig sjelf söndrad. I det hegelska systemet finna vi ett tydligt frö till statens afhängighet af det sociala samhället. Staten skall existera i subjektets medvetande men detta är ett socialt medvetande, d. ä. staten existerar i det sociala samhället, detta sednare är statens praktiska material. Nationalitetspolitiken deremot har gifvit den fria allmänna anden dess subjekt, dess egendomligen politiska material, dess praktiska tillvaro; denna politik har gjort den allmänna anden till den i egentlig mening offentliga anden, den har gifvit den fria anden det framställande uttrycket. Den offentliga anden har genom den nya praktiska betydelsefullhet, genom den nya ställning och oafhängighet han genom världshi-

storiens obetvingliga dialektik förvärfvat sig i folkets medvetande, i deras öfvertygelse och böjelser, blifvit vuxen äliggandet af den offentliga transaktionen mellan partierna och mellan de högsta motsatser, som gifva sig tillkänna i det menskliga lifvet. Nationalitetspolitikken tillvägabringar icke förmedlingen mellan den subjektiva och den objektiva världen blott genom en reduktion eller genom att uppsöka i partiernas medvetanden slägtiden, den absoluta slägtiden, andens idé. Denna förmedling löser, såsom vi visat, icke konflikten, utan gifver blott partierna anspråken och äggelsen till lösningen. Nationalitetspolitikken verkställer förmedlingen i det praktiska, i verklighetens spets, på den upprörda och verksamma tummelplatsen för det menskliga lifvet. Nationalitetspolitikken förmedlar icke genom reduktionen utan genom transaktionen, och staten är icke blott i sitt väsende politisk, hans existens är politisk. Då statens, då den offentliga andens subjekt med nationalitetspolitikken blifvit ett annat, har i och med detsamma klassernas förhållande till hvarandra förändrat sig: bourgeoisie och peuple stå med lugnare sinnen gentemot hvarandra, de känna begge sina intressen tillgodosedda. Det gestaltar sig alltmera så, att kasternas herravälde icke kan framtränga, att arbetaren besitter icke blott den abstrakta friheten utan verklig makt att genom fortsatta ansträngningar frambringa sitt materiella oberoende. Den offentliga anden är icke i bourgeoisie's händer, han är fastmera i nationens. Kamrarna framställa icke bourgeoisie's herradöme gentemot staten, de innehålla icke blott bilden af det sociala folket, de äro fastmera en bild af den politiska nationen. Och rösträtten omfattar allt vidsträcktare kretsar, i samma mån som den offentliga anden i och för sig blifvit fastare gentemot individens tillfälliga meningar och gentemot den sociala världen. Genom nationalitetspolitikken har den egendomliga författning, som Aristoteles be-tecknade med *πολιτεία* eller med författningens allmänna namn till skilnad från oligarkin och demokratin, blifvit

möjlig, d. v. s. den politiska författningen i egentlig mening har blifvit möjlig. Aristoteles säger om denna *πολιτεία*, att man, för att veta, huru den till skilnad från oligarkin och demokratin skall inrättas, måste i föreställningen fasthålla dessa författningars egendomligheter, från hvardera låna en del och af de sålunda sammanbragte styckena uppresas likasom en ny byggnad. Medelklassen, som vid den under detta århundrade skeende öfvergången från den gamla feodala staten till den fria, blef vacklande mellan de yttersta extremerna af rikedom och fattigdom, som ensam tycktes vilja göra sig gällande, medelklassen, hvars existens tycktes tillfällig och hotades med upplösning, har, sedan den offentliga anden i stöd af nationalitetspolitikken antagit den nya karakter vi framhållit, erhållit en fastare, en mindre hotad och vissare ställning i samhället. Demos, den stora massan har i anseende till statsmedvetandets vexande fasthet, i anseende till dess spontana äfven i det praktiska i och för sig varande tillvaro, kunnat blifva delaktig i det politiska medvetandet, i den politiska lyftningen och verksamheten, det har kunnat erhålla politiska rättigheter utan att blifva omstörtande för det politiska universum, det har fastmera genom dessa nya rättigheter tillfört det offentliga icke ringa krafter. Man kan tänka sig, säger Aristoteles, hvilken alla som önska befrämja sin insigt i de politiska vetenskaperna böra studera, att de många, af hvilka ingen är framstående, likväl, då de träda tillsammans, *in corpore* innehålla ett högre mått af värde och goda egenskaper, som böra tillgodogöras, än det ringa antalet af utmärkta likaledes tillsammansantagne. Hvar och en besitter någon, om också en mycket ringa andel af insigter och dygder. Summan af dem utgör församlingens insigt och dygd. Församlingen såsom sådan är för sig en individualitet. De framstående individerna, de ideala konstverken skilja sig från de vanliga människorna och från de naturliga föremålen derigenom, att de förra förena i ett subjekt de egenskaper och drag, som hos de sednare äro

förskingrade på många. Man kan föreställa sig, menar Aristoteles, att demos, ehuru det i sina isolerade andelar saknar glans och utmärkelse, likväl in corpore framställer ett idealt väsende. Man bör derföre, så är Aristoteles mening, tillstämja detta demos rättigheter. Någotting, som liknar denna åskådning, har genomströmmat den närvarande epoken, och nationalitetspolitiken är den ledande princip, som gör massornas rättigheter möjliga. Den politiska nationen är icke blott ett foster af naturen han är icke blott rasen, hvars egendomlighet blifvit bildad i den fysiska naturens moderlif. Det är icke i sådan gestalt han kan göra anspråk på rättigheter i verldshistorien. Han har visserligen redan af naturen varit åsyftad, likasom menniskan öfverhufvud måste födas till menniska med hennes gestalt och hennes anlag, för att kunna uppnå det som framförallt utmärker menniskan, uppnå förnuftets själfkänsla. Men den närvarande tidens ande har icke begifvit sig i den fysiska naturens rustkammare för att förströ sig med dess ovanliga species, dess förunderliga gestalter, han har icke velat utbyta den andliga världens själfmedvetna lif mot naturen och dess instinktiva daningar. Fastmera herrskar nationalitetspolitiken under detta tidevarf af den orsak att folken känna åliggandet att med den förenade krafttillgången förverkliga angelägenheter och intressen, som äro andra och högre än naturdemonens. Först då nationen, som i sin art tyckes begränsad af naturen och tyckes hvila på de kosmiska intrycken, under denna prägel röjer en annan idealare tillvaro, först då, när nationen låter oss ana, att han besitter förmågan till den egendomliga handlingen att upplösa motsägelsen mellan den subjektiva och den objektiva principen, att undantränga kasternas herravälde och organisera den allmänna anden såsom själfmedveten samt i kraft af denna princip förmår förmedla mellan parterna och mellan de högsta motsatserna i det menliga lifvet, först då inträder detta förhållande, att nationen tyckes hafva en providentiell karakter, att hans anspråk blifva

giltiga, att han drager till sig intresset och öfvertygar oss derom, att han i sitt inre är sysselsatt med mensklighetens största angelägenheter.

Andens reala tillvaro, hans existens är i den hegeliska filosofin blott historie. Till och med verldsandens tillvaro har gestalten af den omedelbara naturliga verkligheten: denna tillvaro är verldshistorien såsom process såsom en förtgång af händelser. Det stora i den hegeliska filosofin är hans åskådning af verldshistorien, men der gifva sig äfven bristerna tillkänna. Det stora i denna åskådningen är verldsandens och den högsta rättvisans spontana tillvaro och inflytande bland folken. Men verldsandens högsta reala existens kan icke omedelbart hemfalla åt den historiska processen. Han kan i sin praktiska tillvaro icke vara fästad vid detta Ixions hjul af företeelser och förhållanden. Närvaron såsom sådan måste i folkens internationella lif framställa verldsandens praktiska tillvaro, *civitas maxima*. Verldsandens tillvaro är icke blott process, den är politisk handling, folkens och mensklighetens internationela handling. Verldsanden har under den närvarande epoken bragt detta sitt tillvarelsesätt till erkännande och medvetande. Folken äro derföre i sitt förhållande till hvarandra underkastade transaktionsprincipen, samma princip, som åligger dem i deras inre. De producera genom denna princip ett tillvarelsesätt, som icke sammantaller med "den omedelbara naturliga verkligheten", som hos Hegel är verldsandens enda praktiska tillvarelsesätt, ett förhållande, som för Hegel icke visar sin motsägelse, emedan i hans system det praktiska icke är princip, utan blott yttre material, eller med andra ord, emedan verldsanden är blott "die absolute Gattung", eller emedan han, om vi få nyttja den bilden, är denna absoluta nunna, som i sitt ödsliga kloster, i sitt logiska pantheon, icke känner behofvet af en tillvaro i verklighetens yttersta spets. Arten af den internationela politik, som Hegel söker göra gällande, har alltnera förlorat folkens intresse. Freden och transaktionen utgöra en högre poli-

tisk sysselsättning än den, som beror på kriget, på den hotfulla situationen, faran och nöden. Nationalitetspolitiken är förenad med den högre lifaktighet, som transaktionens uppgift kräver af folken, och emedan dessas medvetande icke är fästadt vid den omedelbara, blott historiska verkligheten, utan vid den andliga genom transaktionen bildade, måste folkens tillvarelsesätt innehålla mindre ämnen och orsaker till våldsamma sammanstötningar. Den omedelbara tillvaron söker stadga sin giltighet, sin fasthet genom den historiska oföränderligheten, genom den eviga fortvaron i tiden. Ett folk som för ett särskilt stadgande, ett särskildt aftal, ett blott historiskt resultat yrkar den historiska oföränderligheten och saktionerar den, nedlägger i sin tillvaro genom denna handling anledningen till våldsamma omhållningar. Det, som blott är ett historiskt resultat, är efter sitt begrepp underkastadt föränderligheten. Sålänge likväl folkens praktiska tillvarelsesätt blott är den omedelbara verkligheten, finnas inga andra utvägar att säkerställa det med nödvändighet inträdande och i detta Nu giltiga resultatet utom genom föreställningen om dess historiska oföränderlighet. Då deremot folkets praktiska tillvaro producerar sig genom den medvetna transaktionspolitiken, står denna tillvaro utom det blott historiska, utom den omedelbara verkligheten, och dess förhållande till denna blir derfore friare; folket kommer till medvetande om en annan och högre giltighet än den blott historiska, i tiden fortgående, yttre oföränderligheten. "Hvarje lag", säger *Holtzendorff*, "som på förhand stadgar sin historiska oföränderlighet, sanktionerar dermed sjelf sitt ledande. Anspråket på ett absolut värde i den mänskliga andens historiska utveckling grundlägger det sednare skedende upphäfvandet på våldets eller formvidrighetens väg. Äfven den nya tiden känner exempel på sådana anspråk. Det är nog att erinra om den danska konungalagen af 1660, genom hvilken den absoluta monarkin gjordes till en evig och oföränderlig författningsprincip. Men framför-

allt komma här den kanoniska och kyrkliga rättens grundsatser i betraktande, såvida de genom medlet af en oföränderlig statslag vilja våldsamt och i strid med de sednare tidsperiodernas fullkomligen omgestaltade medvetande upprätthålla sina förmenta eviga sanningar. I dessa grundsatser ligger derfore källan till permanenta revolutioner, såsom Spaniens, Italiens och Frankrikes historia måste bekräfta detta sålänge kyrkans världsliga makt, icke är definitivt bruten. Ingen lag är odödlig. Lagstiftaren, som vill lägga band på framtiden och hindra sin viljas tidsliga förändring på legal väg, blir sjelf upphofsman till alla störingar under ett sednare tidskifte. Emedan man förbisåg denna viktiga punkt, sålänge kännedomen och uppfattningen af historien var bristfälligt utvecklad, kan man öfverhufvud icke tala om en rättslig kontinuitet i den mänskliga kulturhistorien. Frukten af historiens studium för det närvarande tidsmedvetandet är, att vi icke blott begripa det förgångna, utan äfven lära oss att skydda de framtida generationernas frihet mot vår egen tid.¹⁾ Det är andens frihet, dess alltmera andliga tillvarelsesätt, dess kraft att organisera den praktiska existensen, utan att i den hemfalla åt den naturliga verkligheten, det är dessa förhållanden, som ligga till grund för det tillstånd, som dels redan inträdt bland folken, dels, såsom man kan hoppas, alltmera skall inträda och göra sig gällande, detta tillstånd, i hvilket de våldsamma omhållningarna såväl i den inre som i den yttre politiken skola träda i bakgrunden och utgöra sällsynta undantag. Det är häri den politiska andens autarki skall visa sin förhandenvaro. Men klart är det numera, att denna högre autarki blott är möjlig såvidt mänsklighetens gemensamma lif blir en positiv och praktisk tillvaro, eller såvidt det högsta politiska samhället, i hvilket folken äro de handlande individerna, kommit till medvetande och gifvit sig gestalt i folkens internationela för-

¹⁾ Die Princ. der Politik p. 139 och 140.

handlingar. Verldsandens tillvarelsesätt kan icke i dess högsta gestalt vara, hvad det i den hegeliska filosofin är, blott historisk process. Han kan i sin praktiska tillvaro icke vara blott dessa händelser, som inträda. Han vore sålunda icke ande och andlig verklighet. Verldsanden måste gifva sig tillvaro såsom den politiska handling, med hvilken han sysselsätter folken i dessas internationela förhållanden. Och denna handling, denna praktiska tillvaro, som bildat sig genom transaktionen, är en realitet, som motsvarar andens väsende, den motsvarar tankens allmänlighet, den är framställningen, fulländningen och spetsen af den förnuftiga andens själfmedvetande på jorden. Hvad det isolerade folket lemnar ofullkomligt i den politiska autarkins organiserande, fulländar mensklighetens gemensamma handling. Utan de inflytelser, som utgå härifrån, utan eggelsen af den egendomliga anda och rättvisa, som herrskar i nationernas internationela lif och är dettas åliggande, skall det isolerade folket icke förmå uträtta sitt inre värf det skall icke vara vuxet uppgiften af förmedlingen mellan den subjektiva och den objektiva principen. Den offentliga andens yttersta hemlighet är anförtrödd åt menskligheten. Blott denna innehåller de egendomliga krafter, som erfordras, på det den offentliga anden må kunna förflytta principen för sin tillvaro och verksamhet från "den kännande och föreställande andens" område till "den tänkande andens." I samma mån som det högsta politiska området, folkkrättens område, utvecklar sig, blir den politiska principens förhållande till den kyrkliga friare. Möjligheten att skilja staten från kyrkan beror derpå att den politiska uppgiften inom sig själf fulländar sig, den beror derpå att den politiska rättvisan i sin högsta gestalt icke är öfverlåten låten åt segerlyckans afgörande, ty den är då öfverlåten åt tillfälligheten, och menskligheten, som ser den till sin bestämmande högsta kretsen för den offentliga andens verksamhet sålunda förvirrad af det tillfälligas form, måste i trons gestalt rädda sitt medvetande om det högsta; han

besitter icke det högsta i den politiska formen och måste åtnöja sig dermed att se den politiska principens förhållande till den kyrkliga sväfvande och oafgjordt. Anden, som icke kan vara present i den krets, der tillfälligheten herrskar, är den frånvarande, den heliga anden. Frågan om statens och kyrkans förhållande till hvarandra sammanhänger således på det närmaste med frågan om den politiska jurisprudensens utveckling på dess högsta område, på folkkrättens och mensklighetens område. Sålänge segerlyckan här är rättvisan och sålänge folken i förhållande till hvarandra befinna sig i naturtillståndet¹⁾, såsom saken, hvad det praktiska vidkommer, gestaltar sig i Hegels system, är den politiska principen i dess mest vitala parti förnärmat, den är i dess högsta krets icke egentligen förnärmat, och folken måste således här fatta rättvisan i trons- och aningens gestalt, de måste fatta den såsom ett heligt mysterium, och sträfvandet till den politiska principens själfständighet, dess oberoende af den kyrkliga, måste under sådana förhållanden leda till ett blott oafgjordt resultat, eller kyrkan måste fastmera ersätta den politiska principen. Emedan i Hegels system verldsanden blott är det absoluta släktet och därför i följd af sitt väsende icke är förnärmat i det praktiska och framställande lifvet, der angelägenheternas yttersta afgörande inträffar, måste folken i *detta* element handla mot hvarandra efter naturtillståndets seder. Folken känna sitt inflytande, sin framgång bero på lycka, på en tillfällighet, på en yttre nödvändighet. De äro naturindivider och hänskjuta därför i det praktiska sina öden till segerlyckans afgörande. Detta har icke blott varit så, efter Hegels system *måste* det vara så. Statens förhållande till kyrkan är därför i den hegeliska statsvetenskapen någonting högst oafgjordt. Hegels lära är i denna punkt tillochmed motsägande. När han utgår från tankens allmänlighet såsom statens och den

¹⁾ Werke B. VIII p. 426.

offentliga andens princip, måste han göra anspråk på den politiska principens sjelfständighet gentemot den kyrkliga, gentemot den kännande och föreställande anden; när han deremot närmast har för ögonen folkens praktiska tillvarelsesätt, dessa *existerande natur* individer, som hafva sin objektiva verklighet och sitt sjelfmedvetande i en ändlighet, i en "särskildhet" ¹⁾, dessa individer, som för sin retlighet och i sina lustar anlita segerlyckan och blotställa den sedliga totaliteten, statens sjelfständighet för tillfälligheten, måste han ställa dessa naturindivider, som i sig sjelfva äro främmande för andens medvetande, under kyrkan: han måste *subsumera* den politiska världen under den religiösa, han måste tillskrifva kyrkan "sanktionerandet af den i empirisk verklighet befintliga sedligheten" ²⁾. Den stat, den offentliga ande, hvars högsta moment är kriget, faran, nöden, hvars högsta sjelfkänsla har ingen annan real tillvaro än denna yttre impuls, än detta skeende i den naturliga medvetlösa verkligheten, än denna förveckling med tillfälliga tilldragelser, måste, emedan han i detta tillstånd är främmande för andens högre giltighet och i sin demoniska sysselsättning icke förmår producera dess vittnesbörd, finna andens medvetande utom sig: han måste anförtro det i kyrkans händer, han måste taga sin sanktion utifrån, han är icke i högsta mening *sui juris*, han får icke neddraga andens medvetande i denna orena tummelplats af nød, tillfälligheter och segerlycka. Den politiska frihetens förhållande till kyrkan förblir derföre i Hegels system sväfvande. Verldsanden, som är den högsta politiska anden, fortgår icke dertill att i verklighetens spets producera sin reela tillvaro, han är i sig sjelf mera den allmänna än den i egentlig mening offentliga anden, och det praktiska tillvarelsesätt, hvori han förekommer, är den omedelbara naturliga verkligheten, skeendet,

¹⁾ Werke B. VIII p. 430.

²⁾ Werke B. IX p. 429.

dessa händelser; hans tillvarelsesätt är historisk process, men icke politisk handling, han är derföre icke i det praktiska genom sig sjelf giltig ande. I alla dess former är det praktiska i Hegels system blott naturlig lifaktighet. Statsmännen uppgå här i de stora historiska individerna, i dessa "Lebendigkeit", som känna sig drifna till sina handlingar, men icke i medvetandet göra dem till objekt och ändamål samt derföre icke hafva *áran* af sina verk hvarken i sin samtid eller i efterverlden, utan blott åtnjuta ett odödligt beröm, i det historien upprepar deras namn genom tidelvarfen. ¹⁾ Och sådana "Lebendigkeit" sådana lifaktigheter i den naturliga verkligheten, äro äfven folken, såvidt de äro existerande praktiska individer. Såsom sådana individer äro de icke verldshistoriens föremål, dess intresse och ändamål. De hafva blott att utföva och verkställa, de hafva derföre, äfven de, icke áran af sina handlingar, utan blott lycka och beröm i utföandet af verldsansdens dem ålagda värf. ²⁾ De äro medel, men icke ändamål. Den naturliga verkligheten har sålunda i Hegels lära fått sin rätta plats. Naturindividen har såsom sådan icke áran och förtjensten af sina handlingar. Den hegeliska spekulacionens mest glänsande frukt hvilar i denna åskådning. Den innehåller århundradets idealaste halt, dess frihetsmedvetande. Såsom dessa naturliga lifaktigheter äro folken blott "vittnen och prydnader" kring verldsansdens thron. Men förhållandet gestaltar sig i Hegels system sålunda, att verldsanden, som stött från sig den naturliga verkligheten, dermed förspillt realiteten öfverhuvud, att han gått förlustig det framställande lifvet, att han är, såsom vi bildligt sagt, den absoluta nunnan, som icke utträder ur sitt kloster. Hegel kände den genom transaktionen bildade offentliga verkligheten, den andliga lifaktigheten, likalitet i den internationela politiken som i de

¹⁾ Werke B. VIII, p. 434.

²⁾ Werke B. VIII p. 332.

statliga folkens inre förhållanden. Verldsanden är derföre i hans system mera den allmänna anden än den ofenfentliga, och folken befinna sig till följd af detta förhållande i en yttre juxtaposition. Den hotfulla situationen är spetsen af deras politiska tillvaro. I verldsandens samhälle tillvägbringas icke denna transaktion, som i sitt resultat låter verldsandens medvetande blifva folkens och som derigenom undantager dessa folk naturindividernas nödvändigt utbrytande konflikter. Emedan verldsanden icke är en praktisk tillvaro, icke är förhanden med sin gestalt i det verkliga lifvet, kan han icke här förmedla mellan folkindividerna, och dessa nödgas derföre i det praktiska och omedelbart verkliga tillbringa sitt lif efter naturtillståndets lagar. Att en ny vändning inträdt i folkens medvetande efter Hegels tid är uppenbart. Den logiska statsiden har gifvit rum åt den praktiska, och verldsandens högsta tillvaro är icke blott historie, blott omedelbar naturlig verklighet, utan folkens och mensklighetens själfmedvetna handling — en vändning i folkens medvetande, som sammanhänger med nationalitetspolitiken.

HY HIST.-KIELT.KIRJASTO
FILOSOFIAN LAITOS

107 008 6239